

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

8/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/8 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

4-jild, 8-maxsus son (Oktyabr, 2024). - 240 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Maxmudov Bezzod Xamidovich

QORAXONIYLAR DAVLATINI XRONOLOGIK DAVRIGA OID FIKR-MULOHAZALAR 9-15

Yakubov O'tkir Shermamatovich

SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA JAMOALASHTIRISH SIYOSATI VA

DEMOGRAFIK JARAYONLAR 16-20

Ahmedova Dilafruz Xusan qizi

МАКТУБЛАРДА ҚЎҚОН–ХИВА ХОНЛИКЛАРИ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ

АКС ЭТИШИ (XIX АСР) 21-27

Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich

SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SURXON VOHASI IQTISODIY HAYOTIDA TEMIR YO'LLARNING

O'RNI 28-32

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Bo'ronov Ismoiljon A'zamjon o'g'li

КИТОВАТ SAN'ATI 33-36

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Машарипов Озод

ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА КОМПЛЕКС ИШЛАБ ЧИҚАРИШ

ҲИСОБИНИНГ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 37-51

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Rajabov Alisher Shavkatovich

MIRBOVO NAQSHBANDIY YASHAGAN DAVRDAGI IJTIMOIIY VA

MA'NAVIY MUHIT 52-55

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich

BARQARORLIK MASALALARI: MUAMMOLAR, TALQINLAR VA YECHIMLAR 56-60

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Джалилова Сарварой Мехрожовна

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ СЕМАНТИКИ ЦВЕТА В ФРАЗЕОЛОГИИ

УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА 61-66

Mirzakamolova Sadoqatxon Sayidaxmadovna,

SIYOSIY NUTQDA SAMIMIYLIK 67-72

Saidova Nodira Djahangirovna,

INGLIZ TILIDAGI YONG'IN XAVFSIZLIGIGA OID ATAMALARNI TASNIFLASH 73-77

Sulaymonov Bobir

ZAMONAVIY LUG'ATSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA TERMINOLOGIYASI 78-83

Faxriddinova Dilfuza

TABRIK NUTQIY AKTI HAQIDA 84-87

Xusainova Zebo Ikramovna
RUS, INGLIZ TILI MADANIYATINI TASHUVCHILARINING DIALOGIDA NUTQ ETIKETINING PRAGMATIK VA KOMMUNIKATIV XUSUSIYATLARINING NAMOYON BO‘LISHI 88-94

Karimova Vasila Vahobovna
“GENDER” – UMUMILMIY VA LINGVISTIK KATEGORIYA 95-99

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Фазилов Фарход Маратович
АНАЛИЗ ВОПРОСОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 100-112

Bobomurodov Farxod Boymurotovich
TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATIDA INSON HUQUQLARI, ERKINLIK LARI VA QONUNIY MANFAATLARINI HUQUQIY TA’MINLASHNING RETROSPEKTIV TAHLILI 113-123

Халиқулов Комолиддин Носирович
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШДА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 124-129

Салимова Диёрахон Бахтиёржон кизи
ЛИЦА, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИЕ ВОЗДУШНУЮ ПЕРЕВОЗКУ ПО ДОГОВОРУ ВОЗДУШНОЙ ПЕРЕВОЗКИ 130-135

Очилов Шермат Рашидович
ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШДА ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМЛАРНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ ВА САМАРАДОРЛИГИ: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР ТАҲЛИЛИ 136-149

Abdullayeva Nodira Odil qizi
OILAVIY (MAISHIY) ZO‘RAVONLIK DAN NIMOYALASH HUQUQINING IJTIMOIIY-HUQUQIY TUSHUNCHASI VA MANBALARI 150-156

Одилов Муҳаммадрашодхон
КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЛАР ОБЪЕКТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 157-161

Ҳасанов Муҳриддин Ўроқбой ўғли
МЕХНАТ ОРГАНЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ОИД ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ БАРТАРАФ ҚИЛИШ БЎЙИЧА НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ 162-170

Rahmonov Jaloliddin
XXI ASRDA INVESTORLAR HUQUQLARINI NIMOYA QILISHNING RIVOJLANISHI: DAVLAT SUVERENITETI VA INVESTORLAR MANFAATLARINI MUVOZANATLASH 171-176

Камилов Ойбек Хамиджонович
Глобальные тенденции студенческой мобильности в контексте теорий миграционных исследований 177-182

Азизов Ниғмонжон Пардаевич, Абдуллаев Ғайратбек Ғайбуллаевич
МАНУ ҚОНУНЛАРИДА ЖИНОЯТ ВА ЖАЗО МАСАЛАЛАРИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ 183-187

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Абутова Зульфия Жадигеровна
ПРИМЕНЕНИЕ ПЛАТФОРМЫ КАНООТ! В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ 188-195

<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> ПОСТРОЕНИЕ УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ТРИАТЛОНИСТОВ НА ЭТАПЕ СПОРТИВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В ГОДИЧНОМ ЦИКЛЕ ПОДГОТОВКИ	196-202
<i>Jabborova Dilafro'z Ismatullo qizi</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ESP TALABALARI YOZUV KO'NIKMLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI	203-206
<i>Tursunov Adizjon Nurali o'g'li</i> BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BAHOLASH MEZONLARI	207-212
<i>Naimova Durdona Soxibovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KO'ZI OJIZ VA ZAIF KO'RUVCHI BOLALAR TA'LIM TIZIMI	213-217
<i>Hamroyeva Sevara Nasriddinovna, Izbosarov Baxriddin Faxriddinovich</i> "BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI STEM TA'LIMI DASTURI ORQALI O'QITISHDA EKSPERIMENT VA NAZARIY ASOSLARDAN FOYDALANIB O'QITISH METODIKASI" (MOLEKULALARNI TEZLIKLAR BO'YICHA TAQSIMOTI) MAVZUSI MISOLIDA)	218-222
<i>Shotemirov Sanjar Xolmo'min o'g'l</i> SHAXS NUTQIY FAOLIYATINING PEDAGOGIK VA METODOLOGIK TAHLILI	223-227
<i>Мустафоева Дурдона Асиловна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА	228-234
<i>Xoliqova Nargiza Abduvaliyevna</i> TALABALARNING TEXNIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI	235-239

09.00.00-FALSAFA FANLARI – PHILOSOPHICAL SCIENCES

Received: 10 October 2024
Accepted: 15 October 2024
Published: 25 October 2024

Article / Original Paper

**SOCIAL AND SPIRITUAL ENVIRONMENT IN THE PERIOD
WHEN MIRBOBO NAKSHBANDII LIVED**

Rajabov Alisher Shavkatovich,
Bukhara State Pedagogical Institute,
Associate Professor of the Department of Social Sciences,
Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophical Sciences
E-mail: rajabov_alisher096@gmail.com

Abstract. The life, teacher, spiritual heritage of Mirbo Naqshbandi and the features of this heritage are revealed in three articles. We are talking about a spiritual environment that strongly relies on the views of Mirbobo Naqshbandi.

Key words: Mirbobo Naqshbandi, Avranzeb Alamgir, Shahjahan, Mullah Shah Badakhshi, Mir Saifuddin.

**MIRBOBO NAQSHBANDIY YASHAGAN DAVRDAGI IJTIMOYIY VA
MA'NAVIY MUHIT**

Rajabov Alisher Shavkatovich,
Buxoro davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy fanlar kafedrasida dotsenti,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori

Annotatsiya. Ushbu maqolada Mirbobo Naqshbandiyaning hayoti, ustozlari, ma'naviy merosi va bu merosning o'ziga xos xususiyatlari ochib berildi. Mirbobo Naqshbandiyaning qarashlariga katta ta'sir o'tkazgan ma'naviy muhit haqida batafsil so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Mirbobo Naqshbandiy, Avrangzeb Olamgir, Shohjahon, Mullo Shoh Badaxshiy, Mir Sayfuddin.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI8Y2024N08>

Naqshbandiya tariqati namoyandasi, mutasavvif va so'fiy Mirbobo Naqshbandiyaning hayoti, ustozlari, ma'naviy merosi va bu merosning o'ziga xos xususiyatlari ochib berildi. Uning yashagan davrining ijtimoiy-siyosiy jihatlariga e'tibor qaratilib, uning mutasavvif ijodiga ta'siri hamda uning bu voqealarga bog'liqlik jihatlarini tadqiq qilindi. Mirbobo Naqshbandiyaning qarashlariga katta ta'sir o'tkazgan ma'naviy muhitga alohida e'tibor qaratildi. Asarning tarkibi tadqiq qilinib, bu orqali mutasavvifning ma'naviy darajasi, ilmi va dunyoqarashiga baho berildi. Asarida foydalangan tasavvufiy asarlar, tafsirlar, badiiy ijod namunalari o'rganildi va jadvallarga solinib, ilmiy tahlil qilindi. Turli xulosalar chiqarilib, Mirbobo Naqshbandiy ijodining tasavvuf nazariyasidagi o'rni hamda ahamiyati ko'rsatib o'tildi.

Mirbobo Naqshbandiy boburiy hukmdorlardan Avrangzeb Olamgir (1618-1707) nomi bilan butun dunyoda mashhur boburiy hukmdor va sarkarda, islom dinining faol targ'ibotchisi hukmdorlik qilgan yillarda yashab ijod qildi. Uning "Mir'otus solikin" ("Tariqat soliklarining oynasi") asarida asarning yozilgan yili hijriy-qamariy yil hisobi bilan 1110-yil (milodiy 1698-yil) sanasi sifatida qayd etilgan. Bu sana Avrangzeb Olamgir hukmdorligi yillari ekanligini ko'rsatib turadi. Boburiy podshoh Avrangzeb Olamgirning to'liq ismi Abu Muzaffar Muhiddin Muhammad bo'lib, u Shohjahon va uning rafiqasi Mumtoz Mahal begimning o'g'li bo'lgan. Taxtga o'tirgan 1658-yilning yozida o'zini boburiylar saltanatining podshohi Abu Muzaffar Muhiddin Muhammad Avrangzeb Bahodir Olamgir Podshohi G'oziy deb e'lon qiladi. U hukmronlik qilgan davrlarda davlatchilik va jamiyat boshqaruvining barcha sohalarida yirik o'zgarishlar va islohotlar amalga oshdi. Ilm-fan, madaniyat, harbiy soha, iqtisodiyot bilan birgalikda islom dinining ajralmas bir qismiga aylangan tasavvuf ham taraqqiy qildi. Mirbobo Naqshbandiy yashagan davrning o'ziga xos jihatlaridan biri boburiy hukmdorning islom dinidan o'zga dinlar bilan kelishmasligi sababidan dinga, xususan dindorlarga juda katta vakolatlar berilgan davr ekanligidir. Avrangzebning shaxsiy himoyasi ostida din ahli davlat boshqaruvining barcha sohalariga kirib bordilar. Avrangzeb salkam ellik yil ulkan saltanatni adolat va qattiqqo'llik bilan mohirona boshqardi. Uning taqvodorligi, ya'ni Allohdan qo'rqishi uning faoliyatida har qadamda ko'rinib turardi. Mamlakatda shariat harom qilgan mayparastlik, giyohvandlik, qimor o'ynash kabi ishlarga chek qo'yildi. Uning hukmronligidan oldin urf bo'lgan zarb qilinajak tanga pullarga Qur'oni karim oyatlarini o'yib yozish odatidan voz kechildi. Fahsh ishlarning oldini olish maqsadida ersiz ayollarga erga tegish, aks holda mamlakat hududidan chiqib ketish talabi qo'yildi. Saroyda g'ayridinlarning hozirgacha nishonlanib kelingan turli marosimlarini, shu jumladan hukmdorning tug'ilgan kunini tantana qilishni o'tkazishga barham berildi.

Avrangzeb masjid va madrasalar, xonaqohlarni ta'mirlash, yangilarini qurish haqida farmon bergani holda g'ayridinlarning butxonalari va maktablarini ta'mirlash, yangilarini qurishni to'xtatib qo'ydi. 1679-yildan boshlab musulmon bo'lmagan hindlardan jizya (musulmon mamlakat himoyasida yashayotgan nomusulmonlardan olinadigan jon solig'i) undirish, ularning muqaddas qadamjolarini ziyorat qilganlari uchun qo'shimcha soliq to'lashlari tartibi joriy qilindi [1].

Musulmon savdogarlardan tijorat molining besh foizi miqdorida olinadigan soliq bekor qilingani holda g'ayridin savdogarlar uchun bu soliq turi saqlanib qoldi. Soliq, zakot yig'uvchi idoralarda musulmon bo'lmagan kishilarning ishlashi taqiqlab qo'yildi. 1688 yildan boshlab esa mansabdor g'ayridinlarning taxtiravonda va chiroyli otlarda yurishlari ham cheklab qo'yildi. Bunday tadbirlardan kutilgan maqsad, ularning haq-huquqlarini cheklash emas, balki mahalliy hindlarni musulmon bo'lishga undash edi. Ayni paytda Islom diniga o'tishni istagan hindlarga katta imtiyozlar ham belgilab qo'yilgan edi: ularga lavozimlar, katta miqdorda pul, yer-mulk, nafaqa va boshqalar beriladigan bo'ldi. Mirbobo Naqshbandiy ana shu kabi jadallik bilan o'zgarib borayotgan ulkan ijtimoiy-axloqiy, ma'naviy-ma'rifiy va siyosiy jarayonlar orasida yashadi va ularning ishtirokchisiga aylandi. Hukmdor davlatni boshqarishda din olimlari va arboblariga tayangan holda ish olib bordi. U kundalik faoliyatini, har bir tadbirini, boshlagan islohotlarini Islom shiati talablariga muvofiq bo'lishini qattiq nazorat qilar, beqiyos hokimiyatga ega bo'lgan podshohligidan dinni targ'ib qilishda foydalanar edi.

O'z navbatida dinga keng yo'l ochilishi, uning ahkomlariga qat'iy rioya etilishi mamlakat ravnaqiga, davlatni odilona boshqarishga katta imkoniyatlar ochib berardi. Avrangzebning din yo'lidagi xizmatlari bu bilan cheklanmaydi. Olamgir musulmonlarning bosh shaharlari Makkai Mukarrama, Madinai Munavvara, boshqa tabarruk markazlarni doimo qo'llab-quvvatlab turdi, ionalar berdi. O'sha paytlarda Avrangzeb boshchiligidagi saltanat dunyo musulmonlarining ishonchli tayanchlaridan biri sifatida xizmat qildi [2].

Podshoh Ahli sunnat va jamoa e'tiqodiga va hanafiylik mazhabiga mustahkam amal qilishi bilan tanilgan edi. U o'z qizi Zebunniso begimni ham xuddi shunday tarbiya qilgan. Ana shu Zebunniso "Zeb at-tafosir" Qur'oni karimning fors tilidagi bir necha jildli tafsirini yozgan". Bundan tashqari uning fors tilida tuzgan she'riy devoni bo'lib, Maxfiy taxallusi bilan ijod qilgani uchun "Devoniy Maxfiy" deb nomlangan. Bu devonda jamlangan g'azallarning barchasi tasavvufiy mazmunda bo'lib, o'zining keng qamrovli, chuqur ma'noli va irfoniy uslubi bilan Zebunnisoning tasavvuf adabiyotining nafaqat yirik bilimdoni, balki so'fiy ayol bo'lganini ham ko'rsatib turadi. Mazkur devonning toshbosma bir nusxasi Toronto universitetining kutubxonasida, PK 6559Z4A17 raqami ostida saqlanmoqda. G'azallar barchasi juda yuqori saviyada bitilganligi Mirbobo Naqshbandiy yashagan davrda tasavvuf adabiyotida nafaqat erkak namoyondalar balki o'ta salohiyati ayol so'fiy shoirlar ham bo'lganini ko'rsatib turibdi[3]. Mirbobo Naqshbandiy boburiy hukmdorlar o'zlariga ma'naviy pir deb bilgan turli tariqat peshvolari bilan bir vatanda yashadi, ularning salohiyatidan bahramand bo'ldi. Masalan, qodiriya tariqati piri, boburiyzoda Doroshukuhning ustози Mullo Shoh Badaxshiy naqshbandiya tariqatida Mirbobo Naqshbandiy o'ziga piri komil deb bilgan Mir Sayfuddin o'z davrining peshvo ulamosi, adibi Mullo Azizulloh Isfahoniylar bilan hamnafas yashab, ularning ijodidan bahramand bo'ldi.

O'sha davrning mashhur muarrix bo'lgan Muhammad Soqiy Musta'idxon Avrangzeb Olamgirning salkam ellik yillik hukmdorlik davri tarixini yozdi. Asarning nomi "Maosiri Olamgiriya" deb nomlanib, unda o'sha davrda ro'y bergan barcha ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy va madaniy jarayonlar o'z ifodasini topgan. Shu joyda Avrangzebning taxtga o'tirish tantanalarida ishtirok etgan ulug' insonlar qatoriga Mullo Shoh Badaxshiy va Mullo Azizulloh Isfahoniylarning nomlarini keltiradi. mazkur tantanada Mullo Shoh Badaxshiy Avrangzebning taxtga o'tirish sanasiga she'riy tarix bitganini, Azizulloh Isfahoniy esa Qur'on oyatlaridan ilohiy ishoralar topgani haqida bitilgan.

Saltanat davrida ikki Harami sharif muhojirlariga goh yilda, goh ikki-uch yilda katta mablag'lar yuborib turgan.

Bu haqda "Maosiri Olamgiriya" asarida ham ayrim lavhalarni uchratamiz:

"Mir No'mon o'g'li Mir Ibrohim orqali Makkayi Muazzama va Madinai Munavvara sharafiga (Alloh bu ikki shaharning sharafiga ziyoda qilsin) olti lak o'ttiz ming rupiya yuborish tayin qilindi" [4].

Mirbobo Naqshbandiy hanafiy mazhab tartiboti ustun bo'lgan mamlakatda yashar ekan, shubhasiz, unda mavjud bo'lgan tasavvufiy maktablar va tariqatlar ham ahli sunna val jamoa aqidasi mos bo'lgan. Ma'naviy va axloqiy muhit ana shu aqida talablaridan kelib chiqqan holda shakllangan.

Biz Mirbobo Naqshbandiyning "'Mir'otus solikin" ("Haq yo'li soliklarining oynasi") asarida Bahouddin Naqshband vasf qilingan[5]. Muallifning o'z ijodidan bir qasidaning

keltirilgani Hind zaminida naqshbandiya tariqati taraqqiy etganini ko'rsatib turibdi. Bu to'g'rida keyingi paragrafda alohida to'xtalib, qasidaning mohiyatini tadqiq qilamiz.

Bulardan tashqari ijtimoiy-siyosiy hayotda ham din ahlining aralashuvi va ustunligi ortgan edi. Masalan, hukmdorning talabi bilan odamlarga noshar'iy kiyimlarni kiyish ta'qiqlangan. Kiyimlarda, saroy va uy-ro'zg'or anjomlarida kumush-oltin zeb-ziynatlardan mutlaqo foydalanmaganlar.

Saroyda g'iybat va fisq-u fasod hamda yolg'ondan iborat so'zlarni so'zlash taqiqlangan. Saroy xizmatkorlari agar arz qilingan paytda so'zda g'iybat aralashsa, uni ajoyib iboralar bilan ta'birlasinlar, deb o'rgatilgan. Xalqqa har kuni ikki-uch mahal devoni adlga shikoyat bilan kelishiga ruxsat berilgan va ularni ochiq chehra va muloyimlik bilan eshitishga sharoit yaratilgan edi. Xalqning shikoyatlarini hech bir moneliksiz hukmdor, ya'ni Avrangzeb Olamgirning shaxsan o'zi eshitar edi.

Xayr-saxovat ishlariga e'tibor qaratilib, Makka va Madina kabi muqaddas shaharlarga, beva va bechoralarga katta miqdorda xayriya va sadaqalar qilinardi. Ojiz va miskinlar taomlanishi uchun mamlakat poytaxtida va boshqa shaharlarda ko'pdan-ko'p taomxonalar mavjud edi. Musofir va sayyohlar masalasiga ham jiddiy e'tibor qaratgan hukmdor qayerda musofir va sayyohlar qo'nadigan rabot va saroylar yo'q bo'lsa, o'sha yerlarga ularni bino qildirardi. Mamlakatdagi masjidlarni ta'mirlash va ularda xalqning diniy va dunyoviy savodxonligini oshirish maqsadida saroydan imom-xatiblar, muazzinlar tayinlanardi va bu ishlar uchun xazinadan katta mablag' va ko'p oltin-zarlar sarf etilardi. Ushbu ulkan mamlakatning barcha shahar-qishloqlaridagi fozillar, mudarrislarni vazifalariga yarasha kundalik maosh, yer-suv bilan ta'minlab, tolibi ilmlarga yuqori darajadagi maishiy holat va vositalarni belgilab qo'ygan edilar.

Mirbobo Naqshbandiy davrida hukmronlik qilgan boburiy shahzoda Avrangzeb tafsir, hadis va fiqhdan iborat diniy ilmlarni o'rganishga ishtiyoqmand edi. U hujjatul-islom Abu Homid G'azzoliy va boshqa ulug' shayxlarning kitoblarini doimo mutolaa qilar edi. Shuningdek, u doimiy o'z ustida ishlab, taxtda o'tirganidan so'ng, taxt ishlaridan bo'sh vaqt topgan vaqtida Qur'onni to'liq yodlagan edi.

Mirbobo Naqshbandiy insonlarni mazkur to'rt toifaga bo'lishda asosan, ularning axloqiy belgilariga e'tibor qaratgan.

2. Mutasavvif ajratgan to'rt toifadan uch tasi yaxshi xulqli insonlar hisoblangani sababli biz shartli ravishda ularni ikki qism deb aytishimiz mumkin.

3. Mirbobo Naqshbandiy ta'kidlagan to'rt toifa Haqqa bo'lgan muhabbatlari darajasiga qarab to'rtga bo'linardi yoki aksi sifatida dunyoga bo'lgan muhabbatlari darajalariga qarab bo'lingan. Buni quyidagicha tahlil qilish mumkin: kimning Haqqa muhabbati kuchli bo'lsa, dunyoga muhabbati kam bo'ladi va u solihlardan hisoblanardi. Kimning dunyoga muhabbati kuchli bo'lsa, Haqqa muhabbati kam bo'ladi va nafsiga ergashgan badkirdorlar toifasiga mansub bo'ladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. <https://abadis.ir/fatofa>
2. مرآت السالکین. میر بابا ابن میر درویش نقشبندی. خطی. کتبخانه مرکزی و مرکز استاد دانشگاه تهران / 102: ص 5629
3. -محمد ساقی مستعدخان. مآثر عالمگری. خطی. کتبخانه مجلس 13680
4. محمد ساقی مستعدخان. مآثر عالمگری. خطی. کتبخانه مجلس شورای ملی. 13680. 40-ص
<https://e-tarix.uz/shaxslar/hukmdorlar/1068-avrangzeb-olamgir.html>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).